

**Udostępnianie
utworów i przedmiotów praw pokrewnych
w ramach
DOZWOLONEGO UŻYTKU
DLA DOBRA OSÓB NIEPEŁNOSPRAWNYCH
za pośrednictwem
Platformy IBUK Libra Light**

advokat Agata Paszek

**prezentacja opinii prawnej
w dniu 24 marca 2017 roku**

Przedmiot analizy

- ◎ **działalność Platformy *IBUK Libra Light*** :
nieodpłatne udostępnianie osobom niepełnosprawnym utworów lub przedmiotów praw pokrewnych w postaci cyfrowej (pliki w formacie np. ePUB lub mp3) zdolnej do korzystania przez osoby niepełnosprawne,
- ◎ **działania Wydawców**: przekazywanie (dostarczanie) treści na Platformę w wyżej opisanym celu.

Traktat z Marrakeszu

- W roku 2013 Światowa Organizacja Własności Intelektualnej (WIPO) doprowadziła do uchwalenia Traktatu z Marrakeszu o ułatwieniu dostępu do opublikowanych utworów osobom niewidomym, słabowidzącym i osobom z niepełnosprawnościami uniemożliwiającymi zapoznanie się z drukiem, który Polska podpisała wraz ze 129 innymi krajami.
- Głównym celem Traktatu z Marrakeszu jest ustanowienie międzynarodowego standardu korzystania przez osoby z niepełnosprawnościami z utworów publikowanych w postaci druku i pozostających pod ochroną prawa. Związanie się Traktatem stanowi wyraz poparcia dla działań podejmowanych przez społeczność międzynarodową w ramach realizacji Konwencji o prawach osób niepełnosprawnych przyjętej przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych 13 grudnia 2006 roku, ratyfikowanej przez Polskę w 2012 roku (Dz.U. z 2012 r. poz. 1169).
- Traktat z Marrakeszu zobowiązuje umawiające się strony, aby ustanowiły w swoich krajowych przepisach prawnych, że niektóre podmioty (a mianowicie placówki publiczne i organizacje nienastawione na zysk, które zapewniają usługi w zakresie edukacji, szkoleń, czytania adaptacyjnego lub dostępu do informacji) mogą bez upoważnienia podmiotu praw autorskich powielać lub rozpowszechniać kopie opublikowanych utworów w formacie umożliwiającym dostęp osobom niewidomym, niedowidzącym i cierpiącym na inne zaburzenia odczytu druku (zwanym dalej „beneficjentami”). Państwa sygnatariusze Traktatu powinny również ułatwiać transgraniczną wymianę handlową kopii utworów w przystępnym formacie poprzez zezwolenie na niektóre formy wywozu i przywozu tych kopii.

- ⦿ Zgodnie z Artykułem 3 Traktatu z Marrakeszu „**beneficjent**” to osoba, która:
 - a) jest niewidoma;
 - b) posiada niepełnosprawność wzroku lub ma ograniczoną zdolność postrzegania lub czytania, niepoddającą się korekcji w takim stopniu, aby funkcja wzroku tej osoby stała się zasadniczo równoważna z funkcją wzroku osoby nieposiadającej takiego ograniczenia lub takiej niepełnosprawności, i w związku z tym nie jest w stanie czytać utworów drukowanych w zasadniczo takim samym stopniu, co osoby nieposiadające takiego upośledzenia lub takiej niepełnosprawności; lub
 - c) ze względu na inną niepełnosprawność fizyczną nie jest w stanie trzymać książki bądź posługiwać się nią lub też skupić wzroku bądź poruszać oczami w stopniu umożliwiającym czytanie w normalnych okolicznościach;
- niezależnie od jakichkolwiek innych niepełnosprawności.

Wypada nadmienić, że według uzgodnionego oświadczenia sygnatariuszy Traktatu odnośnie art. 3 lit. b) użyty tam zwrot „niepoddającą się korekcji” nie oznacza konieczności wykorzystania wszystkich możliwych medycznych procedur diagnostycznych i metod leczenia.

- W opinii nr 3/15 z dnia 14 lutego 2017 roku Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej orzekł, że Traktat z Marrakeszu o dostępie osób niedowidzących do opublikowanych utworów może zostać zawarty samodzielnie przez Unię. Trybunał stwierdził, że dotychczasowa Dyrektywa 2001/29/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 22 maja 2001 r. w sprawie harmonizacji niektórych aspektów praw autorskich i pokrewnych w społeczeństwie informacyjnym (Dz.U. 2001, L 167, s. 10 – wyd. spec. w jęz. polskim, rozdz. 17, t. 1, s. 230) zezwala państwom członkowskim, które mają taką wolę, na wprowadzenie wyjątków lub ograniczeń w odniesieniu do prawa zwielokrotniania i publicznego udostępniania opublikowanych utworów w przypadku osób niepełnosprawnych. (...) W tym kontekście Trybunał podkreślił, że o ile Państwa Członkowskie korzystają na podstawie powołanej dyrektywy z możliwości ustanowienia takiego wyjątku lub ograniczenia, o tyle jest to możliwość przyznana przez prawodawcę Unii, która jest ściśle obramowana wymogami prawa Unii. Trybunał stwierdził również, że w przeciwieństwie do Dyrektywy, **Traktat z Marrakeszu przewiduje obowiązek (a nie zwykłą możliwość) wprowadzenia wyjątku lub ograniczenia na rzecz niektórych grup osób niepełnosprawnych.** Trybunał stwierdził także, że w następstwie zawarcia traktatu wszystkie Państwa Członkowskie będą zobowiązane ustanowić wyjątek lub ograniczenie na rzecz osób niepełnosprawnych.
- Traktat z Marrakeszu nie został dotąd inkorporowany do polskiego porządku (ani do porządku prawnego Unii Europejskiej) jako obowiązujące prawo, zatem Polska i pozostałe kraje Unii Europejskiej są w „okresie przejściowym”, w którym regulacje Traktatu nie stanowią jeszcze podstawy prawnej dla korzystania z utworów dla dobra osób niepełnosprawnych. Stan ten potrwa do czasu przyjęcia (zaprojektowanej już) dyrektywy i rozporządzenia, które dostosują prawo unijne do międzynarodowych zobowiązań Unii przewidzianych w Traktacie z Marrakeszu.

Charakterystyka działania Platformy IBUK *Libra Light*

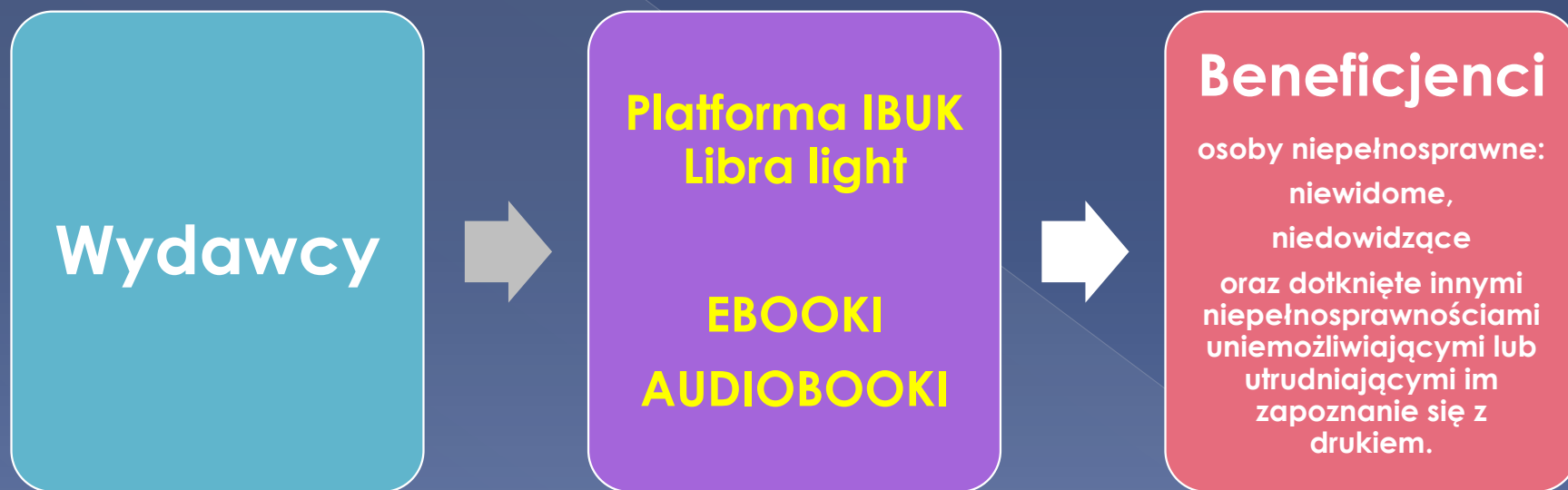
Platforma IBUK *Libra Light* to serwis internetowy działający pod adresem www.libralight.pwn.pl który ma udostępniać publikacje osobom niewidomym, niedowidzącym oraz niepełnosprawnym z innymi niepełnosprawnościami uniemożliwiającymi lub utrudniającymi im zapoznanie się z drukiem.

Platforma ma być przystosowana do pracy z czytnikiem NVDA i większością narzędzi adaptujących tekst (np. linijka brajlowska, synteza mowy). System ma oferować osobom niewidomym i niedowidzącym proste nawigowanie po stronie, wyszukiwanie, wybór publikacji w określonym formacie, a następnie pobranie i odtworzenie na własnym urządzeniu (np. komputer, telefon, urządzenie przenośne).

Osoby niepełnosprawne będą miały bezpłatny dostęp do Platformy po zalogowaniu się do osobistego konta i wprowadzeniu kodu autoryzacyjnego PIN. Kody PIN będą dystrybuowane przez uprawnione biblioteki, przy zachowaniu procedur autoryzacji (wymagane orzeczenie o stopniu niepełnosprawności). Każdy pobrany przez osobę niepełnosprawną plik ePUB lub mp3 będzie indywidualnie zabezpieczony w odpowiednim dla formatu systemie zabezpieczeń (np. watermark).

Wydawcy nie będą ponosić kosztów związanych z obsługą procesu udostępniania treści osobom niepełnosprawnym, np. z oznaczaniem plików systemem watermark. System zapewni pełne raportowanie wydawcom informacji nt. pobrań publikacji przez osoby niepełnosprawne. Data wygaśnięcia praw elektronicznych zawarta w repozytorium systemu spowoduje automatyczne wycofanie danej publikacji z udostępniania dla osób niepełnosprawnych.

Schemat udostępniania treści osobom niepełnosprawnym za pośrednictwem Platformy IBUK Libra Light

Akty prawne i inne dokumenty

Dyrektywa 2001/29/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 22 maja 2001 roku w sprawie harmonizacji niektórych aspektów praw autorskich i pokrewnych w społeczeństwie informacyjnym (dalej: „Dyrektywa 2001/29/WE”);

Ustawa z dnia 4 lutego 1994 roku o prawie autorskim i prawach pokrewnych, Dz.U. Nr 24, poz. 83, tekst jedn. Dz.U. z 2016 r. poz. 666 (dalej: „pr. aut.”);

Ustawa o 27 sierpnia 1997 roku o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych (Dz. U. Nr 123, poz. 776 ze zm.);

Konwencja o prawach osób niepełnosprawnych przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych 13 grudnia 2006 r. (Dz.U. z 2012 r. poz. 1169)

Traktat z Marrakeszu Światowej Organizacji Własności Intelektualnej w sprawie ułatwienia dostępu do opublikowanych utworów drukowanych osobom niewidomym i słabowidzącym oraz osobom z niepełnosprawnościami uniemożliwiającymi zapoznawanie się z drukiem (dalej: „Traktat z Marrakeszu”) – **podpisany przez Polskę, ale dotychczas nieratyfikowany.**

1. Regulacja unijna.

- ⦿ Prawo wspólnotowe w **art. 5 ust. 3 lit. b) Dyrektywy 2001/29/WE** stanowi, że Państwa Członkowskie **mogą** przewidzieć wyjątki lub ograniczenia w odniesieniu do praw określonych w art. 2 (tj. prawo do zwielokrotniania) i w art. 3 (tj. prawo do publicznego udostępniania) w przypadku korzystania dla dobra osób niepełnosprawnych, jeżeli to korzystanie odnosi się bezpośrednio do upośledzenia i nie ma handlowego charakteru, w rozmiarze, który wynika z tego upośledzenia.
- ⦿ Nadto, punkt 43 preambuły powołanej Dyrektywy stanowi, że w każdym przypadku istotne jest, aby Państwa Członkowskie przyjęły wszystkie konieczne środki w celu wspierania dostępu do utworów przez osoby niepełnosprawne, które mają utrudnione samodzielne korzystanie z utworów, biorąc pod uwagę dostępne formaty.

2. Dozwolony użytek dla dobra osób niepełnosprawnych w prawie polskim

- ⊙ Polska implementowała powołaną regulację unijną do krajowego porządku prawnego w art. 33¹ pr. aut., zgodnie z którym **wolno korzystać z już rozpowszechnionych utworów dla dobra osób niepełnosprawnych, jeżeli to korzystanie odnosi się bezpośrednio do ich upośledzenia, nie ma zarobkowego charakteru i jest podejmowane w rozmiarze wynikającym z natury upośledzenia.** Brzmienie polskiego przepisu jest prawie dosłownym przeniesieniem przepisu dyrektywy.
- ⊙ Innymi słowy, korzystanie z utworów w ramach powołanej licencji ustawowej jest dozwolone, o ile zostaną spełnione łącznie następujące przesłanki:
 - a) utwory z których można korzystać, zostały rozpowszechnione,
 - b) korzystanie z utworów odbywa się dla dobra osób niepełnosprawnych,
 - c) korzystanie to odnosi się bezpośrednio do ich upośledzenia (niepełnosprawności),
 - d) nie ma zarobkowego charakteru,
 - e) jest podejmowane w rozmiarze wynikającym z natury upośledzenia (niepełnosprawności).

3. Utwory objęte art. 33¹ pr. aut.

- ◉ Zgodnie z art. 1 ust. 1 pr. aut. przedmiotem prawa autorskiego jest każdy przejaw działalności twórczej o indywidualnym charakterze, ustalony w jakiejkolwiek postaci, niezależnie od wartości, przeznaczenia i sposobu wyrażenia (utwór). W art. 1 ust. 2 pr. aut. wymieniono przykładowo **utwory** wyrażone **słowem, symbolami matematycznymi, znakami graficznymi (literackie, publicystyczne, naukowe, kartograficzne oraz programy komputerowe), plastyczne, fotograficzne, lutnicze, wzornictwa przemysłowego, architektoniczne, architektoniczno-urbanistyczne i urbanistyczne, muzyczne i słowno-muzyczne, sceniczne, sceniczno-muzyczne, choreograficzne i pantomimiczne, audiowizualne (w tym filmowe).**
- ◉ W rozdziale 11 pr. aut. (art. 85-103) uregulowano także ochronę **przedmiotów praw pokrewnych**, tj. **artystycznych wykonań** (art. 85 pr. aut.), **fonogramów** (art. 94 ust. 1 pr. aut.), **wideogramów** (art. 94 ust. 2 pr. aut.), **nadań stacji radiowych i telewizyjnych** (art. 97 pr. aut.) oraz przedmiotów praw pokrewnych wydawców (tj. **pierwszych wydań**, o których mowa w art. 99¹ pr. aut. oraz **wydań naukowych i krytycznych**, o których mowa w art. 99² pr. aut.)
- ◉ Należy przy tym dla porządku odnotować, że zgodnie z art. 100 pr. aut. przepisy o dozwolonym użytku utworów (w tym m.in. analizowany art. 33¹ pr. aut.) mają zastosowanie także do wszystkich wyżej wymienionych przedmiotów praw pokrewnych.
- ◉ Zakresem art. 33¹ pr. aut. objęte są niemal wszystkie rodzaje utworów, w tym literackie, muzyczne czy audiowizualne – **z wyjątkiem programów komputerowych**, co do których ustawodawca wyłączył tzw. dozwolony użytek na mocy art. 77 pr. aut.
- ◉ Dopuszczalne jest w świetle art. 33¹ pr. aut. korzystanie zarówno z utworów (oprócz tych których dozwolony użytek jest wyłączony *ex lege*), jak i przedmiotów praw pokrewnych, z zastrzeżeniem, że dotyczy to tylko i wyłącznie utworów (przedmiotów praw pokrewnych) **rozpowszechnionych**. Utworem rozpowszechnionym jest zgodnie z art. 6 ust. 1 pkt 3) pr. aut. utwór, który za zezwoleniem twórcy został w jakikolwiek sposób udostępniony publicznie.

- Warto zaznaczyć, że art. 33¹ pr. aut. nie rozróżnia dozwolonego użytku ze względu na rodzaj niepełnosprawności, ani też ze względu na rodzaj utworów (przedmiotów praw pokrewnych). W ramach powołanej licencji ustawowej dozwolone jest korzystanie ze wszystkich utworów, które mogą być inkorporowane do publikacji książkowej, a więc z utworu literackiego, jak również z tłumaczenia, opracowania redakcyjnego i graficznego oraz wszelkich innych elementów (np. grafiki lub zdjęć), które włączone zostały do książki (lub innej publikacji), a które podlegają ochronie prawa autorskiego. Bez znaczenia jest postać, w jakiej utwór został utrwalony, zatem może to być nie tylko fizyczny egzemplarz utworu (np. książka wydana w systemie Braille'a), ale także wersja elektroniczna utworu, czyli tzw. ebook. Licencja ustawowa z art. 33¹ pr. aut. bez wątplenia obejmuje także korzystanie z książek w wersji audio (audiobook), do której włączone są oprócz utworu i (w niektórych przypadkach) tłumaczenia, także artystyczne wykonanie (tekst jest czytany przez lektora), a ponadto (czasami) także oprawa dźwiękowa (więc w grę wchodzi także fonogram).

4. Pojęcie niepełnosprawności w rozumieniu art. 33¹ pr. aut.

- ◉ . W polskim porządku prawnym definicję pojęcia „niepełnosprawności” odnajdujemy w art. 1 i art. 2 pkt. 10 ustawy z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych. Zgodnie z art. 1 powołanej ustawy dotyczy ona **osób, których niepełnosprawność została potwierdzona orzeczeniem (...)**, zaś zgodnie z art. 2 pkt 10) ilekroć w ustawie jest mowa o **niepełnosprawności – oznacza to trwałą lub okresową niezdolność do wypełniania ról społecznych z powodu stałego lub długotrwałego naruszenia sprawności organizmu, w szczególności powodującą niezdolność do pracy.**
- ◉ Na gruncie cytowanej ustawy „niepełnosprawność” powinna być potwierdzona stosownym orzeczeniem o niepełnosprawności, co jest uzasadnione celem, któremu służy ta ustawa.

- ◉ W analizowanym projekcie osoby niepełnosprawne będą miały bezpłatny dostęp do Platformy po zalogowaniu się do osobistego konta i wprowadzeniu kodu autoryzacyjnego PIN. Kody PIN będą dystrybuowane przez uprawnione podmioty, przy zachowaniu procedur autoryzacji, po przedłożeniu orzeczenia o stopniu niepełnosprawności.
- ◉ Takie rozwiązanie jest podyktowane potrzebą weryfikacji statusu beneficjenta (użytkownika) Platformy, jako osoby niepełnosprawnej.
- ◉ Dozwolony użytek przewidziany w art. 33¹ pr. aut. zakłada, że legalność wykorzystywania utworów (lub przedmiotów praw pokrewnych) z powołaniem się na tę podstawę prawną zależy od spełnienia łącznie następujących przesłanek: korzystanie z utworów ma odbywać się dla dobra osób niepełnosprawnych, odnosić się bezpośrednio do ich upośledzenia (niepełnosprawności) i ma być podejmowane w rozmiarze wynikającym z natury upośledzenia (niepełnosprawności).
- ◉ Weryfikacja statusu beneficjenta ma na celu skierowanie treści dostępnych na Platformie wyłącznie do osób uprawnionych

5. Korzystanie dla dobra osób niepełnosprawnych

- Art. 33¹ pr. aut. nie precyzuje, jakie sposoby (formy) korzystania są dopuszczalne na jego podstawie. Platforma *IBUK Libra Light* ma służyć osobom niepełnosprawnym, wykorzystując nowe technologie dla ułatwienia lub umożliwienia niepełnosprawnym dostępu i skorzystania z treści (utworów literackich, czy też szeroko rozumianego piśmiennictwa, także prasy). To właśnie **dobrem osób niepełnosprawnych** mają być podyktowane wszelkie podejmowane w ramach tego przedsięwzięcia czynności związane z **wykorzystaniem**, w tym także stosownym **dostosowaniem** przekazanych przez wydawców w tym celu plików cyfrowych zawierających treści. Takie dostosowanie ma bowiem polegać na ewentualnym, jeśli to konieczne, przetworzeniu (konwersji) pliku cyfrowego do stosownego formatu, skorelowanego z oprogramowaniem Platformy, a także opatrywaniu plików, przed ich udostępnianiem beneficjentom, unikalnym kodem *watermark*.

- ◎ **Czynności techniczne** polegające na przygotowaniu (dostosowaniu) plików z utworami (np. ebook) lub przedmiotów praw pokrewnych (np. audiobook) do postaci zdatnej do korzystania przez osoby niepełnosprawne z użyciem odpowiedniego oprogramowania i urządzeń przyjaznych osobom niepełnosprawnym (tj. np. zapisanie pliku w odpowiednim formacie, np. eBUP bądź mp3, a także ewentualne opatrzenie pliku znakiem *watermark*) z całą pewnością mieszczą się w ramach korzystania dozwolonego w świetle art.33¹ pr. aut., albowiem służy ich nieodpłatnemu udostępnianiu tym osobom. Są to czynności ściśle podporządkowane realizacji celu, o którym mowa w art.33¹ pr. aut.

- Celem zabezpieczenia przed nieuprawnionym rozpowszechnianiem planuje się opatrywanie plików **unikalnym kodem, tzw. watermarkiem**. Model taki został przyjęty przez duńską bibliotekę niewidomych, która stosuje w odniesieniu do książek elektronicznych i książek audio unikalne kody identyfikujące (Zielona Księga. Prawo autorskie, s. 15).
- Wprowadzenie **indywidualnych kont użytkowników** wraz z odpowiednimi zabezpieczeniami (w postaci haseł itp.), które zapewnią dostęp osobom niepełnosprawnym, służy wyeliminowaniu dostępu osób nieuprawnionych.
- Rozważyć można umieszczanie na egzemplarzach edycji specjalnych przeznaczonych dla niepełnosprawnych **informacji o ich sporządzeniu na podstawie przepisu art. 33¹ pr. aut. i o tym, że zostały przeznaczone wyłącznie dla osób niepełnosprawnych.**

- Korzystając z art. 33¹ pr. aut. należy mieć również na uwadze **art. 34, zgodnie z którym można korzystać z utworów w granicach dozwolonego użytku pod warunkiem wymienienia imienia i nazwiska twórcy oraz źródła. Podanie twórcy i źródła powinno uwzględniać istniejące możliwości.**
- Nie ulega wątpliwości, że edycje utworów lub innych przedmiotów praw pokrewnych przeznaczone dla osób niepełnoprawnych powinny zawierać **oznaczenie twórcy i źródła**. Opracowując taką edycję należy podać **autorstwo danego utworu**, w przypadku tłumaczeń także nazwisko **tłumacza**, a w niektórych przypadkach zasadne będzie także wskazanie osoby, która dokonała **opracowania**. W pełni zasadne będzie także podawanie **wydawcy**. W przypadku audiobooków zakres informacji koniecznych do podania będzie szerszy, gdyż oprócz autora (czasem także tłumacza i redaktora) oraz wydawcy, audiobook jest efektem działania **lektora**, któremu przysługują prawa pokrewne do artystycznego wykonania, a także rezultatem wkładu finansowego **producenta fonogramu**, któremu również przysługują prawa pokrewne.

6. Powiązanie korzystania z utworu z rodzajem upośledzenia (niepełnosprawności).

- ⊙ Korzystanie z utworu z powołaniem się na art.33¹ pr. aut. powinno być **podejmowane w rozmiarze wynikającym z natury upośledzenia.**
- ⊙ Zarówno unijna jak i polska regulacja dozwolonego użytku dla dobra osób niepełnosprawnych wymagają, aby zachodził związek pomiędzy sposobem korzystania z utworów lub przedmiotów praw pokrewnych, a naturą upośledzenia.
- ⊙ Postanowienia Dyrektywy 2001/29/WE ani art. 33¹ pr. aut. nie precyzują jednak, jakiego rodzaju powiązanie ma istnieć pomiędzy sposobem korzystania z utworów lub przedmiotów praw pokrewnych, a naturą upośledzenia (rodzajem niepełnosprawności).

- W przypadku osób niewidomych lub niedowidzących w grę mogą np.:
- **edycje utworów literackich oraz ich tłumaczeń w systemie Braille'a** (dla osób niewidomych),
- **powiększony druk**
- **formaty elektroniczne umożliwiające sprawne powiększanie czcionki** na ekranie urządzenia umożliwiające jego odczyt (dla osób słabowidzących), **zapis utworu w formacie cyfrowym zdolnym do odczytu przez odpowiednie oprogramowanie - syntezytor mowy.**
- **audiobooki**, czyli książki w wersji do słuchania, czytanej przez lektora (forma odpowiednia nie tylko dla osób niewidomych lub niedowidzących, ale także dla osób, które ze względu na inną niepełnosprawność fizyczną nie są w stanie trzymać książki bądź posługiwać się nią lub też skupić wzroku bądź poruszać oczami w stopniu umożliwiającym czytanie w normalnych okolicznościach)

Nie ma przy tym znaczenia sposób dystrybucji egzemplarzy, czy kopii edycji przeznaczonych dla niepełnosprawnych. Mogą być udostępniane zarówno w tradycyjny sposób, jak i z wykorzystaniem nowoczesnych platform dystrybucji treści w internecie. Z uwagi na dynamiczny rozwój nowych technologii trudno wymienić wszystkie możliwe czy dostępne rozwiązania ułatwiające, bądź wręcz umożliwiające osobom niepełnosprawnym zapoznanie się z tekstem.

7. Działania wyłącznie o charakterze niezarobkowym.

- ◉ Dozwolony użytek na podstawie art. 33¹ pr. aut. jest dopuszczalny wyłącznie, jeśli korzystanie nie ma charakteru zarobkowego. Umożliwia to korzystanie w ramach aktywności o charakterze *non-profit*, a wyłącza przedsięwzięcia komercyjne.
- ◉ W świetle art. 33¹ pr. aut. przedsięwzięcie polegające na wykorzystaniu (udostępnianiu) utworów (przedmiotów praw pokrewnych), celem korzystania z nich przez osoby niepełnosprawne, czy też przystosowywaniu utworów (przedmiotów praw pokrewnych) na potrzeby korzystania z nich przez osoby niepełnosprawne - powinno zostać skalkulowane tak, aby nie było nastawione na zarobek, ale by ewentualne wpływy z niego służyły tylko i wyłącznie pokryciu poniesionych wydatków.
- ◉ Dopuszczalne wydaje się pobranie przez wydawcę opłaty za przekazanie (przesłanie) plików z utworami (przedmiotami praw pokrewnych), pod warunkiem, że wysokość takiej opłaty podyktowana byłaby tylko i wyłącznie pokryciem poniesionych kosztów. Innymi słowy **opłata taka nie może mieć charakteru zarobku, a jedynie sprowadzać się do zwrotu poniesionych uzasadnionych kosztów czynności związanych z przekazaniem (przesłaniem) materiału na Platformę**. Jakikolwiek inne opłaty pobierane przez wydawców mogłyby być poczytane jako sposób uzyskiwania wpływów, co wykluczałoby uzasadnienie legalności takiego działania z powołaniem się na art. 33¹ pr. aut., a tym samym narażałoby wydawców na zarzut naruszenia praw autorskich.

8. Zakres zastosowania licencji ustawowej z art. 33¹ pr. aut.

Zasada terytorialności (terytorializmu)

- ◉ W doktrynie między narodowego prawa autorskiego wyjaśnia się, że: „W przypadku praw autorskich zasadę terytorializmu wiąże się ze znanym w prawie publicznym założeniem, że każde państwo może swoje suwerenne prawa wykonywać jedynie na własnym terytorium. W obrębie tego terytorium wyczerpuje się zatem udzielana utworowi ochrona, co oznacza niezależność ochrony w każdym państwie. Zasada terytorializmu w wypadku tych praw powoduje, że uprawniony nie jest podmiotem jednolitego prawa autorskiego na cały świat, ale podmiotem wiązki różnych praw przyznanych mu przez ustawodawstwa poszczególnych krajów” (Marek Świerczyński, *Naruszenie prawa własności intelektualnej w prawie prywatnym międzynarodowym*).
- ◉ Wyjaśnia się także konsekwencje zasady terytorialności: „Ten terytorialny charakter prawa autorskiego powoduje, że twórcy będzie przysługiwała ochrona w każdym państwie, w którym ją nabył, niezależnie od istniejących w innych państwach praw do tego samego przedmiotu własności intelektualnej. Również o zakresie i środkach ochrony prawa autorskiego w przypadku jego naruszenia decyduje ustawodawstwo danego państwa, w którym doszło do naruszenia” (Maciej Siwicki, *Prawo właściwe dla zobowiązań pozaumownych z naruszeń prawa autorskiego w chmurze obliczeniowej*, MOP 2016, Nr 22, str. 1209).

Zasada asymilacji

- ⦿ Zasadę terytorializmu uzupełnia tzw. **zasada asymilacji** wypływająca z wiążących Polskę umów międzynarodowych dotyczących ochrony praw autorskich, z których należy wymienić przede wszystkim dwie **konwencje wielostronne – berneńską i powszechną**. Komentatorzy wyjaśniają, że w stosunkach międzynarodowych, ze względu na stale rosnącą liczbę uczestników konwencji berneńskiej, w tym na przystąpienie do niej Stanów Zjednoczonych i Chin, znacznie wzrosła waga konwencji berneńskiej.
- ⦿ **Zasada asymilacji polega na idei zrównania twórców obcych z krajowymi. Dzięki tej zasadzie do autorów obcych będzie miała zastosowanie ustawa polska** (Maria Czajkowska – Dąbrowska, *Prawo autorskie i prawa pokrewne. Komentarz*, s.149).

art. 5 ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych:

- 1) których twórca lub współtwórca jest obywatelem polskim lub**
- 1¹) których twórca jest obywatelem państwa członkowskiego Unii Europejskiej lub państw członkowskich Europejskiego Porozumienia o Wolnym Handlu (EFTA) - stron umowy o Europejskim Obszarze Gospodarczym, lub**
- 2) które zostały opublikowane po raz pierwszy na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej albo równocześnie na tym terytorium i za granicą, lub**
- 3) które zostały opublikowane po raz pierwszy w języku polskim, lub**
- 4) które są chronione na podstawie umów międzynarodowych, w zakresie, w jakim ich ochrona wynika z tych umów.**

- ⦿ Zgodnie z przytoczoną regulacją polska ustawa ma zastosowanie w odniesieniu do utworu, którego twórca lub współtwórca jest obywatelem polskim, bądź dzieła, którego twórca jest obywatelem państwa członkowskiego Unii Europejskiej (Austria, Belgia, Bułgaria, Chorwacja, Cypr, Czechy, Dania, Estonia, Finlandia, Francja, Grecja, Hiszpania, Holandia, Irlandia, Litwa, Luksemburg, Łotwa, Malta, Niemcy, Polska, Portugalia, Rumunia, Słowacja, Słowenia, Szwecja, Węgry, Wielka Brytania, Włochy) lub państw członkowskich Europejskiego Porozumienia o Wolnym Handlu (EFTA) - stron umowy o Europejskim Obszarze Gospodarczym (tj. Islandia, Liechtenstein, Norwegia, Szwajcaria), a także do utworu, który został opublikowany po raz pierwszy na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej albo równocześnie na tym terytorium i za granicą, jak również do utworu, który został opublikowany po raz pierwszy w języku polskim. Polska ustawa ma także zastosowanie do utworów, które są chronione na podstawie umów międzynarodowych, w zakresie, w jakim ich ochrona wynika z tych umów.
- ⦿ W odniesieniu do wyżej wymienionych utworów na podstawie art. 5 pr. aut. znajduje ustawa polska, a zatem między innymi art. 33¹ pr. aut. przewidujący korzystanie z nich w ramach dozwolonego użytku dla dobra osób niepełnosprawnych.

- ◉ Wydawca może w relacji z zagranicznym autorem (jego agentem) powołać się na polskie uregulowanie dozwolonego użytku dla dobra osób niepełnosprawnych, jednakże powinien liczyć się z praktyczną możliwością braku akceptacji ze strony autora takiego korzystania z utworu. Może się okazać, że brak akceptacji autora (abstrahując od tego, czy jest to w świetle prawa zasadne) przełoży się na zakwestionowanie prawidłowości wykonywania umowy z autorem (przekroczenia treści uzyskanej przez wydawcę licencji). Uzyskanie zgody (akceptacji) autora na korzystanie z utworu w ramach polskiego dozwolonego użytku dla dobra osób niepełnosprawnych, może być skuteczną metodą na uniknięcie ewentualnych wątpliwości bądź zarzutów ze strony autora.

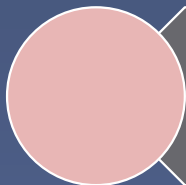
- Biorąc pod uwagę fakt odmienności systemów prawnych różnych krajów, jak również wyżej wspomnianą zasadę terytorialności, należy przyjąć, że udostępnianie utworów (przedmiotów praw pokrewnych) podlega polskiemu prawu, o ile rozciąga się na terytorium Polski, zaś poza granicami Polski podlega prawu tego państwa, na którego terytorium się dokonuje.
- Podstaw prawnych dla udostępniania treści za granicą należy poszukiwać w przepisach tych krajów, na których terytorium ma dojść do takiego udostępniania.
- Nie w każdym przypadku dopuszczalne będzie udostępnianie czytelnikom (osobom z dysfunkcją wzroku) spoza terytorium Rzeczypospolitej Polskiej utworów (przedmiotów praw pokrewnych).
- Udostępnienie pliku poza terytorium Polski wymagałoby przeprowadzenia w każdym przypadku kwerendy prawnej, aby ustalić, czy w danym kraju istnieje podobna regulacja prawna (dozwolony użytek dla dobra osób niepełnosprawnych). W przeciwnym razie istnieje ryzyko zarzutu naruszenia praw autorskich (pokrewnych).
- Z tego względu rekomendować należy rozwiązanie, w którym zasięg udostępniania plików przez internet w ramach Platformy *IBUK Libra Light*, będzie ograniczony do użytkowników (beneficjentów) na terytorium Polski.

WNIOSKI z analizy prawnej

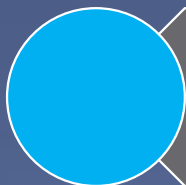

Korzystanie z utworów w ramach licencji ustawowej przewidzianej w art. 33¹ pr. aut. jest dozwolone, o ile są spełnione łącznie następujące przesłanki:

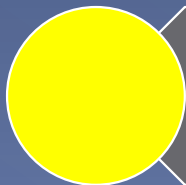
- 1) utwory, z których można korzystać, zostały rozpowszechnione,
- 2) korzystanie odbywa się dla dobra osób niepełnosprawnych,
- 3) korzystanie odnosi się bezpośrednio do ich upośledzenia (niepełnosprawności),
- 4) nie ma zarobkowego charakteru
- 5) jest podejmowane w rozmiarze wynikającym z natury upośledzenia (niepełnosprawności).

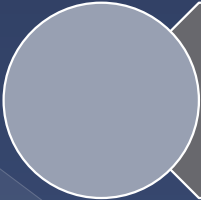
Zgodnie z art. 100 pr. aut. licencja ustawowa z art. 33¹ pr. aut. ma zastosowanie także do przedmiotów praw pokrewnych tj. artystycznych wykonań, fonogramów, wideogramów, nadań stacji radiowych i telewizyjnych oraz przedmiotów praw pokrewnych wydawców (tj. pierwszych wydań oraz wydań naukowych i krytycznych), a więc ilekroć mowa o dozwolonym użytku utworów na podstawie art. 33¹ pr. aut. należy przez to rozumieć także korzystanie z ww. przedmiotów praw pokrewnych;

Działalność Platformy IBUK Libra Light polegająca na nieodpłatnym udostępnianiu osobom niepełnosprawnym utworów lub przedmiotów praw pokrewnych do korzystania znajduje podstawę w art. 5 Dyrektywy 2001/29/WE i w art. 33¹ pr. aut.;

Czynności techniczne polegające na przygotowaniu (dostosowaniu) plików cyfrowych zawierających ebooki lub audiobooki do postaci zdatnej do korzystania przez osoby niepełnosprawne z użyciem odpowiedniego oprogramowania i urządzeń przyjaznych osobom niepełnosprawnym (tj. np. zapisanie pliku w odpowiednim formacie, np. ePUB lub mp3, bądź opatrzenie pliku znakiem watermark) mieszczą się w ramach korzystania dozwolonego w świetle art.33¹ pr. aut.;

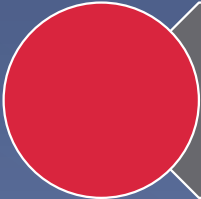
Przekazywanie (dostarczanie) przez wydawców książek (lub innych treści, chronionych prawem autorskim, czy to w postaci ebook czy też audiobook) na Platformę IBUK Libra Light w celu ich udostępniania osobom niepełnosprawnym – znajduje podstawę w art. 5 Dyrektywy 2001/29/WE i w art. 33¹ pr. aut., ustanawiającego licencję ustawową zezwalającą na takie korzystanie;

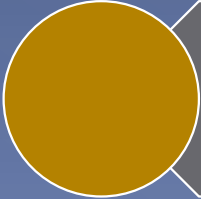
Korzystanie dla dobra osób niepełnosprawnych nie pociąga za sobą konieczności zapłaty wynagrodzenia na rzecz uprawnionych – zatem wydawca przekazując treści Platformie IBUK Libra Light celem ich udostępniania beneficjentom nie jest zobowiązany do zapłaty wynagrodzenia na rzecz uprawnionych;

Dopuszczalne wydaje się pobieranie przez wydawców opłat za przekazanie (dostarczenie) utworów na Platformę IBUK Libra Light, ale pod warunkiem, że wysokość tej opłaty podyktowana będzie tylko i wyłącznie pokryciem poniesionych kosztów (innymi słowy opłata w żadnym razie nie może mieć charakteru zarobku, a powinna sprowadzać się jedynie do zwrotu poniesionych, uzasadnionych kosztów czynności związanych z przekazaniem treści);

Korzystanie z utworów (przedmiotów praw pokrewnych) autorów polskich i zagranicznych dla dobra osób niepełnosprawnych na terytorium Polski znajduje oparcie w art. 33¹ pr. aut. w związku z art. 5 pr. aut. – z tym, że zasięg działania powołanych przepisów polskiej ustawy ogranicza się do terytorium Polski.

Zasadne (aczkolwiek nie obligatoryjne) byłoby umieszczanie na egzemplarzach (kopiach elektronicznych) przeznaczonych dla niepełnosprawnych informacji o ich sporządzeniu na podstawie przepisu art. 33¹ pr. aut. i o tym, że zostały przeznaczone wyłącznie dla osób niepełnosprawnych;